

Šalašu Ritüeli'nin Hurrice ve Hititçe Versiyonları Üzerine Değerlendirmeler¹

Fatma KAYNAR^{2*}

Keywords: Hittite, Hurrian, Bilingue, Ritual, Translation

The present paper includes the Hurrian and the Hittite versions of the Šalašu's ritual which is a Hurrian-Hittite bilingual text from Hattuša-Boğazköy. KBo 19.145 is eighth tablet of the ritual. This ritual was performed against bewitchment by ^{MUNUS}ŠU.GI Šalašu from Kizzuwatna. Some differences are observed between the Hurrian and the Hittite passages. Some of them are as follows: In Hurrian version Rev. IV 41'-42' kaššap(i)=a=dil ararē=[ni ašt(i)=a] ⁽⁴²⁾fir=vir=išt=i=b "We released the [woman from] sorcery at the gate", the Hittite version is Rev. III 41'-42' āški=kán alwanzaḥḥandan ^{MUNUS-an} ⁽⁴²⁾lānun "I released the bewitched woman at the gate". The Hittite verb lānun occurs in the first person sg. while we find -dil first person pl. pronomen in the Hurrian passage. Another remarkable point in this passage; the Hurrian verb fir=vir=išt=i=b was translated into the Hittite as past tense (lānun) -as is well known the Old Hurrian doesn't have temporal indicator-, the same phrases (Rev. III 47'-49') were translated into the Hittite as imperative: Rev. IV 47'-50' aški=kán anda ⁽⁴⁸⁾[alwanzaḥ]ḥ[anda]n ^{MUNUS-an} lānten ⁽⁴⁹⁾[āški=kán anda alwanzaḥ]ḥḥandan ^{LÚ-an} ⁽⁵⁰⁾arḥa [tarnatt]en. "Release the [bewit]c[he]d woman at the gate! [Relea]se the bewitched man at the gate!"

Anahtar Kelimeler: Hititçe, Hurrice, Çift dilli, Ritüel, Çeviri

Bu makale Hattuša-Boğazköy'de ele geçen çift dilli bir metin olan Šalašu Ritüeli'nin Hurrice ve Hititçe versiyonlarını içermektedir. KBo 19.145 ritüelin sekizinci tabletidir. Bu ritüel Kizzuwatnalı ^{MUNUS}ŠU.GI Šalašu tarafından büyüye karşı icra edilmiştir. Hurrice ve Hititçe pasajlar arasında bazı farklılıklar görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir: Hurrice versiyonunda Ay. IV 41'-42' kaššap(i)=a=dil ararē=[ni ašt(i)=a] ⁽⁴²⁾fir=vir=išt=i=b "Kapıda [kadını] büyü[den] serbest bıraktık", Hititçe versiyonunda Ay. III 41'-42' āški=kán alwanzaḥḥandan ^{MUNUS-an} ⁽⁴²⁾lānun "kapıda büyü yapılmış kadını serbest bıraktım". Hurrice pasajda -dil birinci çoğul şahıs zamiri kullanılırken Hititçe lanun fiili birinci tekil şahıs formda çekimlenmiştir. Bu pasajda dikkate değer bir diğer nokta; Hurrice fir=vir=išt=i=b fiili Hititçeye geçmiş zaman olarak tercüme edilmiştir -bilindiği gibi Eski Hurrice'de zaman belirten ek yoktur-, aynı cümle (Ay. III 47'-49') Hititçeye emir kipinde tercüme edilmiştir: Ay. IV 47'-50' aški=kán anda ⁽⁴⁸⁾[alwanzaḥ]ḥ[anda]n ^{MUNUS-an} lānten ⁽⁴⁹⁾[āški=kán anda alwanzaḥ]ḥḥandan ^{LÚ-an} ⁽⁵⁰⁾arḥa [tarnatt]en. "Kapıda [büyü yapı]l[mış] kadını serbest bırakın! [Kapıda büyü yapı]lmış adamı serbest [bırak]ın!"

¹ Hakeme Gönderilme Tarihi: 29.06.2016, Kabul Tarihi: 18.07.2016.

² Araş. Gör. Fatma KAYNAR (M.A.): İstanbul Üniversitesi, Hititoloji Ana Bilim Dalı, 34134-İstanbul. fatmaa_kaynar@hotmail.com

* Öneri ve yorumları ile değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Stefano de Martino ve Yrd. Doç. Dr. Meltem Alparslan'a teşekkür ederim.

Boğazköy arşivinde ele geçen Hurrice-Hititçe çift dilli belgelerden biri olan KBo 19.145, Šalašu Ritüeli'nin sekizinci tabletidir. Tablet çok iyi korunmuş durumda değildir, bu yüzden sınırlı ölçüde karşılaştırma yapılmasına izin vermektedir. Çalışmamızda nispeten iyi korunmuş durumda olan pasajlara yer verilmiştir. Söz konusu ritüel Kizzuwatnalı^{MUNUS}ŠU. GI Šalašu tarafından büyüye karşı icra edilmiştir. Bu metne ait diğer fragmanlar, paralel ve duplikat metinler şöyledir:

CTH 788

1. A. KBo 19.145
B. KUB 34.101
C. Kelly A
2. A. KBo 11.19 + KBo 14.22
B. KUB 12.47
3. KBo 19.141
4. KBo 3.48
5. KUB 32.121
6. KBo 27.176, KBo 27.185, KBo 33.45, KBo 35.99, KUB 47.19

Söz konusu paralel ve duplikat metinlerden yola çıkılarak ritüelin anahatları şöyledir:

- 1- Ritüel icraatçısı *hupuwai*-kabını (ritüel sahibinin üzerinde) döndürür ve Hurrice analogi niteliğindeki sözleri söyler,
- 2- Ritüel sahibinin ayağına bir bağ koyar ve çeşitli bitkilerden oluşan bir karışım yapar, arpa ununu üzerinde döndürür, (vücuduna) bastırır ve tekrar Hurrice inkantasyonlar yer alır,
- 3- Büyü, kirlilik, lanet gibi olumsuzlukların, ritüel sahibinin uzuvları ve çeşitli eşyaları sayılarak uzaklaştırılmasından bahsedilir,
- 4- İhtar'ın sıcak taşları sorduğu mitolojik bir anlatı yer alır,
- 5- Kapıda, büyü yapılmış kadın ve adamın bağlardan çözülmesi eylemi gerçekleştirilir.

Transkripsiyon ve Çeviri

Öy. I-II 2-5¹

2 *hub*(=o)l=ēž *hüb*=u[va=š]še=ni=
nn(i)=a tive

A I 2 *hu-up-le-e-eš hu-ú-pu-[wa-aš-]-še-ni-
en-na ti-i-e*

3 *sul=ō=bad=e āri nir(i)=ubād²=e āri
kad=ugar=ni*

2 ^{DUG}*hup*[uwayaş=at iwar duwarnattaru]

A II 2 ^{DUG}*hu-p[u-wa-ya-aš-ša-at i-wa-ar du-wa-
ar-na-at-ta-ru]*

3 *idal[u UH₇-tar šullatar DINGIR^{MES}-aš
hatu]gaš*

A I 3 *zu-lu-pa-te a-a-ri ni-r[u]-pa-a-te a-a-ri
ga-du-qar-ni*

4 *kōri kōrgorē=[mā] ē[n(i)]=n(a)=āž=[(v)e]
hub(=o)l=ē=ž*

A I 4 *ku-u-ri ku-u-ur-ku-re-e-[ma]-a e²-[e]
n-[na-a]-š[e] hu-up-le-e-eš*

5 *hüb=uva=šše=ni=[nn(i)=a]*

A I 5 *hu-ú-pu-wa-aš-še-ni-e[n-na]*

Ay. III-IV 41'-50'

41' *kaššap(i)=a=dil ararē=[ni ašt(i)=a]*

A IV 41' *ka-aš-ša-pa-a-ti-il a-ra-a-re-e[-ni
aš-ta]*

42' *fir=vir=išt=i=b kaššap(i)=[a=di]l
ararē=ni*

A IV 42' *wi_i-ir-wi_i-ri-iš-ti-ip ka-aš-ša-p[a-a-
ti-i]l a-ra-a-re-e-ni*

43' *tağe fir=vir=išt=i=b [.....]*

A IV 43' *da-ağ-e wi_i-ir-wi_i-ri-iš-ti-ip
x[.....]x*

44' *ušš=eva faš=a=ffa pargi=d[a.....]-ša*

A IV 44' *uš-še-e-ep-wa_a wa_a-ša-ap-wa_a bar-
ği-d[a]-ša*

45' *pedari=ne=va=f(fa) hā=i apra(-) an-
du-[.....] x-ap*

A IV 45' *bi-tar-ri-wa_a-ap ħa-a-i ap-ra(-)an-
du-[.....] x-ap*

46' *hēre=ni hērb(i)=a=l ħe[ri]bad]i
ħe[rb=ud=i]=(e)ž*

A IV 46' *hē-e-re-e-ne hē-e-er-pa-a-al hē-[ri-
ba-d]i ħe-[er-pu-ti]-iš*

A II 3 *i-da-l[u²] UH₇-tar šu-ul-la-tar¹
DINGIR^{MES}-aš ħa-tu]-ga-aš*

4 *kartim[miyaz/za aħr]aš wa[ħ]raš*

A II 4 *kar-di-m[i-ya-az/za a-ağ-r]a-aš wa-a[ħ]-
ra-aš*

5 ^{DUG}*hupuw[ayaš iwar duw]arnattaru*

A II 5 ^{DUG}*hu-pu-w[a-ya-aš i-wa-ar du-w]a-ar-na-
at-ta-ru*

41' *āški=kán an¹da¹ alwanzağħandan
MUNUS- an*

A III 41' *a-aš-ki-kán an¹da¹ al-wa-an-za-ağ-
ħa-an-da-an MUNUS-an*

42' *lānun ašk[i=k]án anda alwanzağħandan*

A III 42' *la-a-nu-un a-aš-k[i-k]án an-da al-wa-
an-za-ağ-ħa-an-da-an*

43' *LÚ-an lānun [m]ān iyadduma*

A III 43' *LÚ-an la-a-nu-un [m]a-a-an i-ya-ad-
du-ma*

44' *n=ašta ħie[lli] itten nu GU₄-aš šuwantiyan*

A III 44' *na-aš-ta ħi-i-e[l-li] i-it-tén nu GU₄-
aš šu-wa-an-ti-ya-an*

45' *dāttēn ki[t pa]ndalaz išħiyandan*

A III 45' *da-a-at-tén ki-i[t-pa]-an-da-la-az iš-
ħi-ya-an-da-an*

46' *lā'tten LÚ GIŠ[ruwa]ndan=ma= kán
GIŠ-ruwaz*

A III 46' *lā¹-a-at-tén LÚ GIŠ-[ru-wa-a]n- da-
an-ma-kán GIŠ-ru-wa-az*

¹ Söz konusu satırların Hurrice transkripsiyon ve Hititçe tamamlamalarında Giorgieri 1998: 72 vd. temel alınmıştır.

47' su/ol=a sū/ōl=ud=i=(e)ž ka[ššap(i)
a=dil]

A IV 47' zu-u-ul-a zu-ul-lu-ú-ti-iš ka-[aš-ša-
pa-a-ti-il]

48' ara<(r)ē>=ni ašt(i)=a fir=vi[r=išt=i=b]

A IV 48' a-ra-a-<re>-e-ni aš-ta wi_i-ir-wi_i-[ri-
išt-ti-ip]

49' kaššap(i)=a=dil ara[rē=ni tağe
fir=vir=išt=i=b]

A IV 49' ka-aš-ša-pa-a-ti-il a-ra-a-[e-ni da-
aḫ-e wi_i-ir-wi_i-ri-išt-ti-ip]

Çeviri

Öy. I-II 2-5

2 *ḫupu*[wai-kabı] gibi kırılınsın. (Kötü) söz,
3 bağlanmış kötülük, kötülük, kötü tartışma
4 tan[rı]lar[ın] öfkesi,
5 *ḫupuwai*- kabı [gibi] kırılınsın.

Ay. III-IV 4'1-50'

41' Kapıda [kadını] büyü[den]
42' serbest bıraktık. Kapıda
43' adamı büyüden serbest bıraktık.
[.....]
44' Eğer giderseniz, avluya girin. xx [.....]
45' sığırın x'ini alın. xx
46' tahtadan ba[ğlanmı]ş bağları ç[özü]n
47' bağları çözün. K[apıda]
48' kadını büyüden serbest bırak[tk.].
49' kapıda [adamı] büyü[den serbest
bıraktık]²

47' [arḫ]a tarnat[ten ašk]i=kán anda

A III 47' [ar-ḫ]a tar-na-at-[tén a-aš-k]i-kán
an-da

48' [alwanz]a[h]ḫ[anda]n MUNUS- an lätten

A III 48' [al-wa-an-z]a-[aḫ]-ḫ[a-an-da-a]n
MUNUS-an la-a-at-tén

49' [āški=kán anda alwanza]ḫḫandan LÚ-
an

A III 49' [a-aš-ki-kán an-da al-wa-an-za-] aḫ-
ḫa-an-da-an LÚ-an

50' arḫa [tarnatt]en

A III 50' ar-ḫa [tar-na-at-te]-en

2 *ḫup*[uwai- kabı gibi kırılınsın.]
3 kö[tü büyü, kızgınlık, tanrıların şiddet]li
4 öf[kesi, ac]ı, ızd[ı]rap
5 *ḫupuw*[ai- kabı gibi kırılınsın.]

41' Kapıda büyü yapılmış kadını
42' serbest bıraktım. Kapı[da] büyü yapılmış
43' adamı serbest bıraktım. [E]ğer giderseniz
44' avl[uya] gidin ve sığırın *šuwantiya*-' sını
45' alın. B[u an]dan itibaren bağlanmış olanı
46' çözün. Bağl[anmış] adamı ise kazıktan
47' [serb]est bırak[ın. Kapı]da
48' [büyü y]ap[ı]l[ı]mı[ş] kadını serbest bırakın.
49' [Kapıda büyü yapılmış] adamı
50' serbest [bırak]ın.

Filolojik Yorumlar

A I 2 ḫu-up-le-e-eš yazımının transkripsiyonu Giorgieri tarafından KBo 3.48 5' (Haas V. – I. Wegner 1998 (ChS I/5 Nr. 122): 475). metninde geçen *ḫu-u-pu-le-eš ḫub=o=l=e=ž* “kırılınsın” kelimesine istinaden pasif formda *ḫub(=o)l=ēž* olarak yapılmıştır (Giorgieri 1998: 74). Söz konusu kelimedeki kök ile optative eki *-l=e=ž* arasındaki *-o-* çatı belirteci (voice marker) düşmüştür. Optative formdaki *-l=e=ž* yazımının bu metinde uzun *-e-* ile yazıldığı görülmektedir, KBo 3.48 metninde ise *-e-* kısa formda yazılırken kökteki *-o-* uzun yazılmıştır. Bu yazımın vurgunun değişmesine işaret ediyor olabileceği düşünülmektedir (Campbell 2007a: 203). *ḫub-* kelimesinin Hititçe karşılığı Hurrice-Hititçe çift dilli KBo 32.19 metninde I 27 *ḫu-pu-uš-tap* (*ḫub=ušt=aw*) ve II 28 *ar-ḫa du-wa-ar-na-aḫ-ḫil* (*arḫa*) *duwarnai-* olarak görülmektedir (Wegner 1988: 152; Giorgieri 1998: 73; Richter 2012: 163). Hititçe versiyonunda kırık olan kısım Öy. II 5'te *]-[ar-na-at]-ta-ru* olarak korunmuş kısımdan yola çıkılarak *duwarnattaru* olarak tamamlanmıştır (Haas – Wegner 1988: 209; Giorgieri 1998: 73).

ḫu-ú-pu-[wa-aš-]iše-ni-en-na *ḫub=uva=šše=ni=nn(i)=a ḫub-* “kırmak” fiil kökünden *-šše* fiilden isim yapma eki ile türetilmiştir. Buradaki *-nn(i)=a* eklerinin *-nni associative -a essive* eklerinin birleşimi olduğu ve bu bileşimin cümleye kattığı “*ḫupuwai-* kabı gibi kırılınsın” anlamıyla kırılan kap ile uzaklaştırılması istenen kötü şeyler arasındaki analogik büyü ilişkisine dikkat çekilmiştir (Giorgieri 1998: 76 vd.; Wilhelm 2008: 94). Metnin Hititçe versiyonu, Hurrice *-nn(i)=a* yapısının karşılığının Hititçede *genitive + iwar* yapısının kullanıldığı belirtilerek Giorgieri tarafından ^{DUG}*ḫup[uwayaş=at iwar duwarnattaru]* olarak tamamlanmıştır (Giorgieri 1998: 73; 2002: 109).

ti-i-e tive “söz” kelimesi metinde *absolute* formda kullanılmıştır. Hititçe karşılığı *memiyaş* ve *uddar*'dır (Richter 2012: 454). Metinde görülen *tie* şeklindeki yazımı *tive* formundan farklılık göstermektedir. KBo 17.92² 18, KUB 24.13³ I 17, KBo 11.19⁴ Ay. 14, söz konusu metinde yazıldığı şekilde görüldüğü diğer metinlerdir (Laroche 1980: 266.). *tive* “söz” kelimesinin kökünün *ti-/tiv-* “konuşmak” fiil kökünden geldiği düşünülmektedir (Neu 1995: 48).

A I 3 zu-lu-pa-te *sul=ō=bad=e sul-* “bağlamak” anlamına gelmektedir (Richter 2012: 410), fiil köküne getirilen *-bad=e* ekiyle sıfat durumuna getirilmiştir (Giorgieri 1998: 79) ve bu kelimeyi *ari-* “kötü, kötülük” kelimesi takip eder. *ari-* kelimesinin Hititçe karşılığı *idalu* olarak görülmektedir (Richter 2012: 45). *sul=ō=bad=e āri* “bağlanmış kötülük” anlamına gelmektedir, sıfatlaştırılmış *sul=ō=bad=e, ari* kelimesinin niteliği olarak görülmektedir (Giorgieri 1998: 79 vd.). *-bade* ekinin karşıladığı tam anlam bilinmemektedir. *-i-* ya da *-o/u-* tematik vokalleriyle *-söz* konusu pasajda görüldüğü gibi- olumlu sıfat anlamı katmaktadır, aynı zamanda olumsuz anlamda *-o/ubade* şeklinde görülmektedir (*fağri* “iyi”, *fağr=o/ubade*

² CTH 790= Hurrice-Hititçe fragmanlar.

³ CTH 780= Allaituraḫḫi ritüeli.

⁴ CTH 788= Šalašu Ritüeli (KBo 19.145 metninin paralel metni).

“kötü”), ancak morfolojik analizi tam olarak yapılamamaktadır (Giorgieri 2000: 205).

ni-r[u]-pa-a-te *nir(i)=ubād=e nir(i)-* “iyi” kelimesine tıpkı yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi *-o/ubade* eki getirilerek kelimeye “kötü” anlamı kazandırılmıştır (Wilhelm 2008: 89). Bir önceki örnekte açıklandığı gibi *o/ubad=e* eki söz konusu kelimeye olumsuz bir anlam katmaktadır. *nir(i)=ubād=e* kelimesi de metinde āri “kötü, kötülük” kelimesi tarafından takip edilmektedir.

ga-du-qar-ni *kad=ugar=ni kad-* “demek, söylemek” fiiline karşılıklılık eki olan *-ugar-* ve *-ni* kişileştirme/*individualizing* ekleri getirilerek oluşturulmuştur. Ritüel sahibinden uzaklaştırılması istenen olumsuz şeyler arasında yer almasından dolayı olumsuz bir anlam içermesi gerektiği ve bu nedenle “kavga etmek, tartışmak” anlamında olduğu belirtilmiştir (Giorgieri 1998: 81; 2000: 198, Wegner 2007: 262). Hititçe versiyonu bu anlama tekabül eden *şullatar-* ya da *hullatar-* kelimeleri ile tamamlanmıştır (Giorgieri 1998: 81).

A I 4 ku-u-ri ku-u-ur-ku-re-e-ma-a *kōri kōrgorē=mā kori-* “öfke, kızgınlık” kelimesinin iki kez tekrarıyla ve ikinci kelimeye *-ma* eki getirilerek oluşturulmuştur. Hititçe karşılığı *kartimmiyatt-*’tır (Giorgieri 1998: 82). *ēn(i)=n(a)=āž=(v)e* genitive çoğul halde “tanrıların” kelimesiyle birlikte “tanrıların öfkesi”ni ifade etmektedir. Metinde Hititçe karşılığı [... *DIN-GIRMEŠ-aš ḫa-tu*] *-ga-aš kartim[miyaz/za ...]* olarak tamamlanmıştır (Giorgieri 1998: 73). Hititçe versiyonunda *hatuga-* “şiddetli” kelimesinin eklendiği görülmektedir.

A IV 41' ka-aš-ša-pa-a-ti-il *kaššap(i)=a=dil kaššapi-* kapı anlamına gelmektedir ve *essive* -a eki ile görülmektedir (Wilhelm 2001: 453 dpn. 9; Richter 2012: 192). *Essive* formu burada yer belirten (*locative*) fonksiyondadır.⁵ Hititçe metinde karşılığı *dative-locative* tekil formda *āški* olarak görülmektedir. Kelimenin alternatif bir analizi *kašša=va=dil kašša-a-gövdeli* kelimeye *-va dative* eki getirilerek yapılmıştır. Ancak bu analizin doğruluk payının düşük olduğu belirtilmiştir (Campbell 2008: 284 dpn. 64). *-dil absolute* enklitik birinci şahıs çoğul ekidir ve cümlelerin öznesi konumundadır.

a-ra-a-re-e[-ni] *ararē=ni ari-* “kötü, kötülük” kelimesinin iki kez tekrarıyla oluşturulmuştur ve “büyü” anlamına gelmektedir (Richter 2012: 45; de Martino – Giorgieri 2008: 107). *-ni ablative-instrumental* ekini almıştır.

[aš-ta] *ašt(i)=a ašti-* “kadın” (de Martino – Giorgieri 2008: 126, Richter 2012: 59) kelimesi *essive* formda görülmektedir.

A IV 42' wi-ir-wi-ri-iš-ti-ip *fir=vir=išt=i=b fir-* “serbest bırakmak, kurtarmak” (Richter 2012: 312 vd.) fiili *-i=b* ekleriyle *antipassive* formda görülmektedir. 41.-42. satırlardaki tüm cümleyi değerlendirecek olursak *kaššap(i)=(v)a=dil ararē=ni [ašt(i)=a] fir=vir=išt=i=b -dil* birinci şahıs çoğul eki özne görevindedir. Özne *absolute* formdayken nesne *essive*, fiil *antipassive* formdadır⁶. Bu yapının işlevi net olmamakla birlikte, burada nesneyi vurgulamak için kullanılıyor olabilir. Cümlelerin tam çevirisi “Kapıda kadını büyüden

serbest bıraktık/kurtardık”. Hititçe versiyonunda bu kısım biraz farklıdır. *āški=kān alwanzahhandan MUNUS-an lānun* “kapıda büyülenmiş kadını serbest bıraktım”. Hurrice versiyonunda *-dil* enklitik birinci çoğul şahıs zamiri yer alırken, Hititçe versiyonunda fiilin birinci tekil şahısta çekimlendiği görülmektedir. Burada değinilmesi gereken bir diğer konu Hititçe versiyonunda fiilin geçmiş zamanda çekimlenmiş olmasıdır. Bilindiği gibi Eski Hurrice⁷ fiil formunda zaman belirten ek yer almamaktadır, Hititçe versiyonunda geçmiş zamanla tercüme edilmesi uygun görülmüştür. İki cümle arasındaki bir diğer çeviri farkı ise şöyledir; Hurrice pasajda *arar(i)-* “büyü” kelimesi *ablative* formda kullanılmıştır ve “kadını büyüden kurtardık” anlamına gelmektedir, Hititçe karşılığında ise *alwanzahh-* “büyü yapmak” fiilinin *alwanzahhand-* partizip hali kullanılmıştır ve “büyü yapılmış kadını serbest bıraktım/kurtardım” anlamına gelmektedir.

A IV 43' da-aḫ-e taḫe “erkek, adam” anlamlarına gelmektedir. Burada *absolute* formda görülmektedir. Ancak söz konusu cümle 41.-42. satırlardaki cümle ile aynıdır: *kaššap(i)=[a=dil] ararē=ni taḫe fir=vir=išt=i=b*, bu durumda nesnenin *essive* formda *tag(e)=a* olması gerekmektedir. Bu yazım katip hatası olarak yorumlanmıştır (Campbell 2007a: 46 n. 89). Bu cümlelerin paralel bir örneği Allaituraḫhi Ritüeli'nde görülmektedir: *kaššapp(i)=a=d arari=ni MUNUS-ti /ašti fir[vir=išt=i=b]*⁸ “kadını büyüden serbest bırak[ırım]” (Haas – Wegner 1988: 59; Campbell 2008: 284 dpn. 64). Söz konusu cümlede de *ašti* tıpkı *taḫe* gibi *absolute* formda görülmektedir.

A IV 44' uš-še-e-ep-wa, *ušš=eva ušš-* “gitmek” fiiline, eklendiği fiil gövdesine ihtimal (potential) anlamı katan *-eva* eki getirilmiştir (Giorgieri 2000: 237, Wilhelm 2008: 99). *ušš-* fiilini karşılamak için *iya-* “gitmek” fiili kullanılmıştır. Hurrice *-eva* ekine karşılık olarak Hititçe versiyonunda bu anlamı verebilmek için *mān* kullanılmıştır (Haas – Thiel 1978: 310; CHD L-N: 139 vdd.). Metinde yazıldığı şekliyle morfemin çift (ww) yazılması nadir olarak görülmektedir, bu şekilde görüldüğü bir diğer örnek KBo 32.11 Ay. IV 15'de *a-ri-li-iw-waa* şeklindedir (Wegner 2001: 446; Neu 1996: 48, 306).

wa-ša-ap-wa, *faš=a=ffa faš-* fiili geçişsiz olduğu durumlarda “girmek” anlamına, geçişli olduğu durumlarda ise “getirmek” anlamına gelmektedir (Richter 2012: 302). Burada geçişsiz *imperative* formdadır ve *-ffa* enklitik 2. çoğul şahıs ekiyle birlikte çoğul olarak görülmektedir (Campbell 2007a: 114). Hititçe versiyonunda *iya-* “gitmek” fiili iten *imperative* çoğul ikinci şahıs formda görülmektedir (Wegner 2001: 446).

A IV 45' bi-tar-ri-wa-ap ḫa-a-i *pedari=ne= ve(>a)=ffa ḫā=i pedari-* “sığır” anlamına gelmektedir. *pedari=ne=ve(>a)=ffa* metinde görülen *-va* ile yazımının kendinden sonra yazılan enklitik kişi zamiri *-ffa* ile ünlü uyumundan dolayı *genitive* *-ve* olması gerektiği düşünülmektedir (Wegner 2001: 447, Campbell 2007a: 157 dpn. 56) Ayrıca Hititçe versiyonundaki karşılığı GU₄-aš olarak *genitive* formda görülmektedir (Wegner 2001: 447).

⁵ Essive formunun farklı kullanım fonksiyonları için bkz. Giorgieri 2000: 254-256.

⁶ Hurricede antipassive kullanımı için bkz. Girbal 1992; Giorgieri 2000: 252 vd.

⁷ Eski Hurrice fiil formu için bkz. Campbell 2007b.

⁸ ka-aš-ša-ap-pa-at a-ra-ri-ni MUNUS-ti bi-ir-[bi-ri-iš-ti-ip] ChSI/5 2 Ay. 69'.

hā- “almak” geçişli fiili *hā=i imperative* formdadır *-f(fa)* ikinci çoğul şahıs kişi zamiriyle birlikte kullanılmasıyla cümleye çoğul anlam kazandırılmıştır ve Hititçe metinde de karşılığı *datten* “alın” olarak ikinci çoğul şahıs *imperative* olarak kullanıldığını görmekteyiz. *pe-dari-* “sığır” kelimesinden önceki ifadenin korunmamış olması nedeniyle tamladığı ismin ne olduğu bilinmemektedir. Bu nedenle çeviri “sığırın x’ini alınız” olarak yapılmıştır (Campbell 2007a: 157). Hititçe versiyonunda “*nu GU₄-aš šuwantiyan dāten*” olarak görülmektedir. Söz konusu *šuwantiya-* kelimesinin anlamı net değildir. Wegner söz konusu cümlenin çevirisini “sığırın *šuwantiya-*sını alın⁹” olarak yapmıştır (Wegner 2001: 447). Campbell “sığırın dolgununu/bütünü al¹⁰” olarak tercüme etmiştir (Campbell 2007a: 157 dpn. 57). Ünal kelime için “sığırın bir parçası” karşılığını vermektedir (Ünal 2007: 659). KBo 24.110 + KBo 23.49 IV 4 metninde yine sığır ile ilişkili olarak *šuwantin* olarak görülmektedir ve KBo 11.20 4 metninde görülen Hurrice *šu-wa-an-te-en* kelimesi ile benzerliğine dikkat çekilmiştir (HEG S/2: 1231). Ancak söz konusu kelimenin de anlamı bilinmemektedir (Laroche 1980: 246; Richter 2012: 416). Kelimenin çevirisini yapmadan cümlenin çevirisini “sığırın *šuwantiya-*sını alın” olarak yapmak daha doğru görünmektedir.

A IV 46' hē-e-re-e-ne hē-e-er-pa-a-al hē-[ri-ba-d]i hē-[er-pu-ti]-iš hēre=ni hērb(i)=a=l(la) hē[ribad]i hē[rb=ud]=i=(e)ž hēri- tahta anlamına gelir (Richter 2012: 154) ve *ablative-instrumental* formda görülmektedir. *hērbi/e-* “bağlanmış” anlamına geldiği düşünülmektedir (Campbell 2007a: 158, Richter 2012: 155). *hērb(i)=a=l(la) essive -a* ve enklitik üçüncü çoğul şahıs *-l(la)* eki ile görülmektedir. *heribadi* “bağlanmış olan” ya da çivi ile sabitleştirilmiş olan” anlamında olduğu ve *heri-* “tahta” kelimesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Campbell 2007a: 158, Wilhelm 2008: 89). Hititçe karşılığı *taruwant-* metinde *GIŠ-ruwant-* olarak görülmektedir (Wilhelm 1983: 98). *hērb=ud=i=(e)ž* kökü olumsuzlaştırıcı *-ud* eki ile kelimeye “bağını çözmek, serbest bırakmak” anlamı verilmiştir ve *optative* (istek) formda görülmektedir (Campbell 2007a: 158 vd.).

A IV 47' zu-u-ul-a zu-ul-lu-ú-ti-iš su/ol=a sū/ōl=ud=i=(e)ž su/ol=a burada *essive -a* eki ile kullanılmıştır. *sū/ōl=ud=i=(e)ž sul-* “bağlamak” kökü *-ud* eki eklenerek “çözmek, serbest bırakmak” anlamı kazanmıştır. Hititçe karşılığı *arha tarna-* olarak görülmektedir (Richter 2012: 410). *-i=ež* *optative* (istek) ekini almıştır. 46-47. satırlarda cümlenin öznesi belirtilmemiştir, ancak önceki satırların devamı olarak ikinci çoğul şahıs cümlenin öznesi olarak kabul edilir (Campbell 2007a: 157, 2008: 284 dpn. 65). Hititçe versiyonunda fiilin *-arha tarna-* *imperative pl. 2* formda kullanıldığı görülmektedir. 46'-47'. satırlardaki cümleyi birlikte değerlendirecek olursak: *hēre=ni hērb(i)=a=l(la) hē[ribad]i hē[rb=ud]=i=(e)ž⁽⁴⁷⁾su/ol=a sū/ōl=ud=i=(e)ž* “Tahtadan bağlar ile bağlanmış olanı çözü, bağları çözün”, Hititçe versiyonunda 45'-47' *k[it pa]ndalaz išhiyandan⁽⁴⁶⁾lāten LÚ GIŠ-[ruwa]ndan=ma=kán GIŠ-ruwaz⁽⁴⁷⁾[arh]a tarnat[ten]* “b[u a]ndan itibaren bağlanmış olanı çözün, kazığa bağ[lan]

mış adamı kazıktan çöz[ün]/serbest bırak[ın].”

Ay. IV 47'-48' *ka[ššap(i)=a=dil]⁽⁴⁸⁾ara(r)ē=ni ašt(i)=a fir=vir=išt=i=b* ve 49' *kaššap(i)=a=dilara[rē=ni tağe fir=vir=išt=i=b]* cümleleri metinde daha önce Ay. IV 41'-43'. satırlarda görülen cümlelerle aynıdır, buna karşılık Hititçe versiyonunda fiil çekimlerinde farklılıklar görülmektedir. 41'-43'. satırlarda daha önce de belirtildiği gibi haber kipinde geçmiş zaman formunda görülürken, bu kez Hititçe versiyonunda *imperative* formda “[*tarnatt*]ēn” görülmektedir. Ayrıca Hurrice versiyonunda birinci çoğul şahıs zamiri *-dil* kullanılırken Hititçe versiyonunda fiil *imperative* ikinci çoğul şahıs formda çekimlenmiştir.

Daha önce de değinildiği gibi metnin her iki versiyonu arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Kullanılan kelimeler ve ifadeler arasındaki farklılıklar Hurriceden Hititçeye birebir çeviri yapılmadığı, Hurrice kelimelerin yakın anlamlı Hititçe kelimeler ile ifade edilmiş olması ile açıklanabilir. Ancak kip ve kişi sayısı arasındaki farklılıkların nedenini net bir şekilde söylemek zordur; farklı bir dil ailesi ve kültüre mensup öğelerin Hititçeye aktarılırken adaptasyon sürecinde ortaya çıkmış olduğu düşünülebilir.

⁹ Eines Rindes *šuwantiya* nehmt.

¹⁰ Take the fullness of the cow.

Kaynakça

Campbell, D. R. M.

- 2007a *Mood and Modality in Hurrian*, Chicago Üniversitesi (Doktora Tezi), Chicago.
 2007b “The Old Hurrian verb”, *VI Congresso Internazionale di Ittitologia, Roma, 5-9 settembre 2005*, Parte I (Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 49): 75-92.
 2008 “Split Ergativity in Hurrian”, *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete* 98: 262-294.

Giorgieri, M.

- 1998 “Die erste Beschwörung der 8. Tafel des Šalašu-Rituals” *General Studies and Excavations at Nuzi 10/2* (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians 9): 71-86.
 2000 “Schizzo Grammaticale della Lingua Hurrica”, *La Civiltà dei Hurriti (La Parola del Passato 55)*: 171-277.
 2002 “Beiträge zu den hurritischen Texten aus Boğazköy”, P. Taracha (ed.), *Silva Anatolica, Anatolian Studies Presented to Macciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*, 109-117.

Girbal, C.

- 1992 “Das hurritische Antipassiv” *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 29: 171-182.

Güterbock, H. G. – H. Hoffner

- 1989 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago* (CHD L-N), Chicago.

Haas, V. – H. J. Thiel

- 1978 *Die Beschwörungsrituale der Allaiturah(h)i und verwandte Texte* (AOAT 31), Neukirchen.

Haas, V. – I. Wegner

- 1988 *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. (Corpus der Hurritischen Sprachdenkmäler I/5/1), Roma.

Laroche, E.

- 1980 *Glossaire de la langue hurrite*, Paris.

de Martino, S. – M. Giorgieri

- 2008 *Literatur zum Hurritischen Lexikon (LHL) - Band 1.A.*, Firenze.

Neu, E.

- 1995 “Miscellanea Hurritica”, *General Studies and Excavations at Nuzi 9/3* (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians 5): 45-52.
 1996 *Das hurritische Epos der Freilassung I (Untersuchungen zu einem hurritisch-hethitischen Textensemble aus Hattuša* (StBoT 32), Wiesbaden.

Richter, T.

- 2012 *Bibliographisches Glossar des Hurritischen*, Wiesbaden.

Tischler, J.

- 2006 *Hethitisches Etymologisches Glossar* (HEG S/II), Innsbruck.

Ünal, A.

- 2007 *Multilinguales Handwörterbuch Des Hethitischen / A Concise Multilingual Hittite Dictionary / Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Vol. II N-Z, Hamburg.

Wegner, I.

- 1988 “Grammatikalische und lexikalische Untersuchungen hurritischer Beschwörungsformeln aus Boğazköy” V. Haas (ed.), *Hurriter und Hurritisch* (Xenia 21): 145-155.
 2001 “Haus und Hof im Hurritischen”, T. Richter – D. Prechel – J. Klinger (eds.), *Kulturgeschichten, Altorientalistische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag*, 441-447.
 2007 *Hurritisch. Eine Einführung. 2., überarbeitete Auflage*, Wiesbaden.

Wilhelm, G.

- 1983 “der hurritische Ablativ-Instrumentalis /ne”, *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete*, 73: 97-113.
 2001 “Hurritisch naipti “Weidung”, “Weide” oder eine bestimmte Art von Weide” T. Richter – D. Prechel – J. Klinger (eds.), *Kulturgeschichten, Altorientalistische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag*, 449-453.
 2008 “Hurrian”, R. D. Woodard (ed.) *The Ancient Languages of Asia Minor* 81-104.

(Footnotes)

- 1 Diğer ihtimal hu-ul-la-tar (Giorgieri 1998: 73).
- 2 48'-49' satırlarda fir=vir= išt=i=b fiili önceki satırlarda (41'-43') görüldüğü gibi geçmiş zamanda tercüme edilmiştir. Ancak geniş/gelecek zamanda da tercüme etmek mümkündür. 47'-49' K[apıda] (48)kadını büyüden serbest bırak[ırız/bırakacağız.] (49') kapıda [adamı] büyü[den serbest bırakırız/bırakacağız].